

Nej, fru statsråd!

AV KARIN AHRLAND

Inledningsvis vill jag säga, att jag hoppas att ingen av seminariedeltagarna har kommit hit för att få en praktisk snabblektion i konsten att bli eller att vara statsråd – någon sådan lektion kan jag inte ge. Däremot skall jag så ärligt som möjligt försöka beskriva vad ett statsråd faktiskt sysslar med, hur företaget Sverige drivs i praktiken – med eller utan hjälp av regeringsformen. Framställningen blir personlig; jag är politiker, inte statsvetare; det blir mera av ögonblicksbilder än av sammanfattningar.

Fyra olika sidor av ett statsråds arbete tänker jag ta upp:

- livet i departementet,
- livet vid regeringsbordet,
- livet i riksdagen,
- livet ute på fältet.

Innan jag går in på dessa olika sidor skall jag lämna några uppgifter om mig själv.

Jag blev alltså statsråd i den regering som bildades i maj 1981 efter det att Fälldin II hade spruckit; moderaterna hoppade av tre-partisamverkan eftersom folkpartiet och centern ville ha en upp-görelse med socialdemokraterna om marginalskattereformen. I de traditionella spekulationerna i tidningarna före regeringsbildningen hade mitt namn förekommit. Det var jag van vid vid det laget, och jag är ärlig när jag säger att jag själv aldrig trodde på de tipsen, av två skäl.

För det första har jag inte varit aktiv i partiet innan jag kom in i riksdagen 1976. Jag var tidigare en snällt betalande medlem av folkpartiet, men jag deltog inte i möten osv. Jag hade skäl för det; jag var på den tiden ordförande i Fredrika Bremer-förbundet som är partipolitiskt neutralt.

För det andra kände jag inte partiledaren särskilt väl och utgick ifrån att han inte kände mig så väl heller; jag hade ingen aning om hans uppfattning om mig. Jag kanske också bör påminna om att visserligen väljer riksdagen statsminister, men

i övrigt har riksdagen eller riksdagsledamöterna inte något inflytande på valet av de enskilda regeringsledamöterna. Jag vet naturligtvis inte hur det går till i de andra partierna, men jag tror att proceduren där är ungefär likadan; det är partiledaren ensam som har sista ordet. Han är visserligen omgiven av människor som står i kö för att ge goda råd om vilka som skall få förtroendet att sitta i regeringen, alltifrån riksdagsgruppens medlemmar till politiskt anställda tjänstemän. Tjänstemännen är som bekant mäktiga, även politiska sådana, men det sista ordet ligger hos partiledarna.

I vår riksdagsgrupp hör det också till spelreglerna att inga namn nämns när råden ges; däremot talar alla mycket om de principer som skall vara vägledande. De är så många, att hur god vilja en partiledare än har så måste han förmodligen genast ge upp. Det finns ingen möjlighet att skaffa en regering som rymmer företrädare för tjänstemän och småföretagare, storstadsbor och norrlänningar, ekonomer och kulturarbetare etc etc – jag skulle kunna ta hela raden av olika kategorier av människor.

Jag vet alltså inte vad som avgjorde valet av mig och jag tänker inte fråga. Däremot kan det vara av visst intresse att tala om hur man sedan tillfrågas. Jag vet att när folkpartiregeringen bildades 1979 hade åtminstone en del av dem som då blev statsråd ett dygn på sig att bestämma sig. Själv hade jag exakt en timme. Det berodde bl a på att det länge var mycket osäkert om det skulle bli någon ny borgerlig regering. När väl det beslutet var fattat, skulle det göras upp mellan två partier vilka departement som skulle få nya statsråd och hur man skulle ha fördelningen av departementen. Först därefter började nog personfrågorna att komma upp. Därtill kommer att jag var sjuk och låg hemma, och man hade jagat mig en del dag innan man lyckades nå mig. Jag hade haft telefonen urkopp-lad, när Jan-Erik Wikström så småningom ringde hem och frågade om jag ville bli hälsövardsminister.

Vad som avgör att en människa tackar ja till en statsrådspost efter en timmes betänketid kan vi ju lämna därhän, men det kanske kan vara nyttigt att påminna om vad alla journalister visste att meddela: jag fick som statsråd svara för ett område som jag överhuvudtaget aldrig tidigare hade intresserat mig för som politiker. Jag var kanske trots allt inte fullt så okunnig om ämnesområdet som en del journalister trodde. Jag hade en byråkratbakgrund som gjorde att jag kunde mycket om socialpolitik och allt om hälsovårdsstadgepolitik, men jag kände nästan inte till någonting om hälso- och sjukvården, och den skulle ändå bli min huvuduppgift. Självklart gjorde jag den invändningen när jag blev tillfrågad men jag fick svaret: "Det där kan du läsa in på några månader". Jag vågade tro på rådgivaren – det hela var naturligtvis en fråga om olika personligheters mod eller övermod.

Livet i departementet

Under min tid i byråkratsamhället – jag är alltså egentligen förvaltningsjurist – har jag ivrat mycket för en ordentlig introduktion för nyanställda på arbetsplatserna. I socialdepartementet finns det också något skrivet om hur arbetet rent praktiskt skall gå till. För statsråd finns det inga skrivna handledningar. Min enda introduktion var att det så fort jag tågade in på mitt ämbetsrum kom en säkerhetsman och sa: "Du måste se till så att fotografier aldrig tar bilder med Stockholms stads- hus i bakgrunden för då kan terrorister veta var Du sitter". Om jag vore terrorist skulle jag nog försöka skjuta statsråd någon annanstans än i statsrådsrummet. Dessutom fick jag en PM från utrikesdepartementet om hur statsråd skall förhålla sig vid utlandsresor, dvs berätta för UD om när och vart man skulle resa i världen.

Jag vill också nämna att jag fortfarande minns hur Birgit Friggebo helt systerligt tog hand om mig på morgonen när regeringen var presenterad i riksdagen och lärde mig en sak, som jag i praktiken mycket snabbt fick erfarenhet av. Det är att ett statsråds ord kan få en förfärande genomslagskraft bara därför det är ett statsråd som yttrar det, ofta nog när man minst anar det eller hade tänkt sig det. Jag skall ge Er ett konkret exempel.

Regeringen presenterades på fredagsmorgonen i riksdagen. Det skulle senare bli presskonferens, men när jag var på väg till min riksdagsbänk mötte jag en journalist som jag känner mycket väl. Vi satt och pratade, helt privat trodde jag,

eftersom vi ändå strax skulle ha presskonferens. Hon frågade om jag hade några planer angående abortkommittén och jag svarade öppet och ärligt att det begriper Du väl att jag inte tänker ändra på abortlagen – så mycket känner Du väl mig.

Dagen därpå var den stora rubriken i Dagens Nyheter: Hurra, nu räddar vi abortlagen, sade Karin Ahrland, den nya hälsovårdsministern. Självklart hade jag inte sagt hurra. Ibland är jag kanske politiskt naiv, men inte så naiv. Nu trodde naturligtvis en mängd abortmotsståndare, särskilt i mitt eget parti, att jag hade uttryckt mig på det sättet, och jag fick odsla en oändlig massa tid på att besvara upprörda brev.

Nu vet jag ju att just den här sortens eländiga rubriksättning drabbar alla politiker som journalisten anser vara värd att skriva om, och som liberal drömmer jag ju inte om att censurera rubriker, men man skall ha klart för sig att det är sådana händelser som medför att politiker ofta och med rätta blir beskyllda för att tala ett suddigt språk. Man vet aldrig vad som missuppfattas och vad som uppfattas.

Nå, vad gör egentligen ett statsråd på sitt ämbetsrum? Det finns numera till att börja med en viss rutin för skiftet i departementen. Expeditionschefen i departementet kommer efter regeringslunchen och hämtar det nya statsrådet, och första eftermiddagen ägnas åt en presentation av personal och aktuella ärenden i departementet. Hur det mötet utvecklas beror naturligtvis mycket på personligheter, både statsrådets och de sk huvudmännens, cheferna för de olika enheterna på departementet.

När jag satte titeln "Nej, fru statsråd" på det här anförandet, hade jag bl a min första eftermiddag i departementet i minnet. Alla svenska högre departementstjänstemän är inte så stora diplomater som the permanent secretary i "Yes, Minister", den engelska TV-serien; men man kan lära sig mycket av den som också stämmer i Sverige. Med det vill jag ha sagt att vad jag minns bäst ett och ett halvt år senare är ett lite odefinierbart intryck av en nyfikenhet blandad med misstänksamhet och i någon mån överlägsenhet mot den nya politikern, som kommit in i huset och måste läras upp, ingalunda som den första. Det kändes också som om många tjänstemän menade att det var lika bra att sätta nykomlingen på plats redan från början.

Det finns tjänstemän som uppträder lika listigt som the permanent secretary i Yes, Minister, men

det finns lika många, om inte fler, som inte är så väldisciplinerade utan frankt och öppet – ibland naivt – blir nej-sägare eller uttrycker sig ungefär så här: "Ja, det har jag inget emot att Du skriver, Du måste förstå att det är vi som skriver svaren på riksdagsfrågorna här, och det är vi som skriver Dina tal, det får Du inte göra själv osv". Det är klart att många av dem tänkte så. Det visste jag redan innan jag kom till departementet, för jag är ju faktiskt själv byråkrat och vet hur man lirkar med politiker och får igenom sin egen vilja, när man har en. Jag var dock lite förvånad över att man inte dolde tankarna bättre till en början åtminstone, innan de visste vem jag var.

Häromdagen läste jag i en tidning ett citat av den nye kommunikationsministern, herr Boström. Han sade: "Det har vi aldrig gjort förr i det här landet". Jag log och kände igen andemeningen, för mina politruker och jag – jag hade alltså tre politiska sakkunniga – brukade skämtsamt ibland säga om departementets ordinarie tjänstemän att deras valspråk tycktes vara: "Så har vi aldrig gjort förr". Det fick jag höra väldigt många gånger, men det var, väl att märka, inte fråga om några politiska ställningstaganden från tjänstemännens sida – de visste mycket väl att regeringen bestämde i sådana ting. Jag skall också genast säga, att nej-sägandet och oppositionen mot statsrådets vilja trots allt sällan rörde de verkligt stora frågorna utan främst detaljer och formaliteter.

Jag arbetade i ett departement där, majoriteten av tjänstemännen troligen tillhörde oppositionen, alltså socialdemokratin, men de var alla lojala utåt. De läcker som förekommer ifrån ett departement är ju ibland utplacerade med vilje, men en del kommer utan att man vill det. Jag var bara utsatt för en onödig och oplanerad politisk läcka. Jag behövde inte göra några efterforskningar; jag visste vem som läckt. Det var inte någon från socialdemokraterna utan från ett borgerligt oppositionsparti.

Det finns som sagt ingen instruktion för nya statsråd eller någon annan handledning än regeringsformen. Den omständigheten besvarade mig kanske inte så mycket eftersom jag hade ett förflutet i socialdepartementet. Jag har varit regeringsrättssekreterare en gång i tiden och dessutom förvaltningsjurist i hela mitt yrkesliv. Jag är alltså ganska van vid att ta emot föredragningar och försöka att hitta kärnpunkten i dem, men många gånger har jag faktiskt undrat hur sådana statsråd som har en helt annan yrkesbakgrund känner sig i den rollen.

Ni kan invända att föredragningar förekommer i riksdagsutskotten, och därifrån kommer statsråden i allmänhet. Javisst, men innan man tar ställning i ett riksdagsutskott har partierna vanligen haft interna överläggningar och ställningstaganden. Det är faktiskt inte enbart utskottsledamöterna som tar ställning. Besluten är redan förankrade på försammanträden, och därför behöver man i riksdagen bara i undantagsfall tveka om vad partiet skall tycka.

I regeringskansliet är det en skrämmande stor andel ärenden som överhuvudtaget inte rör vad jag vill kalla partipolitik utan är ren förvaltning. Dessutom är statsrådet helt ensam med föredraganden, enhetschefen och expeditiöschefen, och det är inte alltid säkert att de är bästa vänner. Skall jag vara kritisk så vill jag också tillägga att föredragningarna i regeringskansliet inte alltid är de bästa. Det är precis likadant där som på alla andra arbetsplatser – det finns goda och mindre goda tjänstemän. Det kanske däremot är förvånande att det finns så många medelmåttor. Folk i den övriga förvaltningen tror att enbart de bästa kommer in innanför kanslihusets dörrar, men det är en missuppfattning, vill jag med bestämdhet säga.

Föredragningarna i departementen rör dels veckoberedningar dels svaren i riksdagen på enkla frågor och interpellationer och viktigare kommande propositioner. Veckoberedningar hålls i allmänhet måndag eller tisdag. Det går ganska fort och rör de ärenden som statsrådet skall föredra vid regeringsammanträdet på torsdag. Mitt huvudbekymmer i början var att jag inte kunde lagreglerna när det gällde sjukvårdsärenden tillräckligt. Jag fick lov att ödsla en hel del tid på att fråga, och då verkade en del föredragande tjänstemän ganska förvånade över att jag frågade både om sakliga fakta och om vilka lagparagrafer vi skulle stödja oss på. De var inte så vana vid att statsråd frågade, det var alldeles tydligt.

Frågor, svar och interpellationer tog längre tid inte minst därför att tjänstemännen så ofta sade: "Nej, fru statsråd", så får man inte svara i Sveriges riksdag. Jag tvingades lägga ner ganska mycket möda på att förklara för dem vem det var som faktiskt var minister. Jag skall med skam medge att jag inte alltid orkade gå så hårt fram med rödpennan som jag hade önskat när det gäller formuleringen av svar. Varenda minut är dyrbar för ett statsråd och därmed slinker en hel del kanslissvenska igenom även när den är ganska för-

skräcklig. Jag bör tillägga att i fråga om regeringsbesluten, de rena expeditionerna, drömde jag aldrig om att granska svenskan, det hinner man inte.

Det roligaste, och där jag egentligen bara har gott att säga om tjänstemän och byråkrater, var det viktigaste, propositionsskrivandet. När vi förberedde propositioner fördes det mycket konstruktiva och väldigt öppna samtal i sakfrågorna. Jag behövde aldrig vara ängslig för att ens i något sammanhang nämna att jag bitvis var tvungen att skriva någonting som jag egentligen själv inte var särskilt lycklig över eller tyckte var dumt. Tjänstemännen visste lika väl som jag att partiet hade bundit sig. Sådana förtroenden missbrukades aldrig.

Jag kan också nämna att när jag skulle avgå som statsråd, kom en av huvudmännen in till mig och sade att det var många i departementet som hade tyckt att det var roligt att arbeta åt mig, därför att jag hade en bakgrund och utbildning som medförde att vi tänkte i samma banor. Man hade inte haft något sådant statsråd där förut trots att de varit ganska många. Det där var menat som en vänlighet och en komplimang, tror jag, men det är klart att man bör själv ställa sig frågan om en bra politiker skall eftersträva sådana erkännanden.

Arbetsveckan för statsråd innehåller mycket mer än föredragningar av departementstjänstemän eller debatterna i riksdagen. I Danmark lär statsråden skola ha mottagning för allmänheten en gång i veckan, och det annonseras till och med i radio om vederbörande statsråd inte finns tillgänglig på den utsatta timmen. Vi har ju inte det systemet i Sverige, men vi har ändå en ständig ström av uppvaktningar. De uppvaktande är naturligtvis alla våra vanligaste organisationer, men det är också förvånansvärt många enskilda människor som vill tala med statsråden. Har man uppträtt i Sveriges Television, om det är så bara en halv minut dagen innan, då rings telefonen ner dagen därpå av folk som är upprörda eller nöjda, men också av folk som sitter hemma och är sjuka och måste få veta vad hälsovårdsministern tycker om deras enskilda sjukdomar.

Ett statsråds sekreterare har alltså till en huvuduppgift att vara vakthund och sortera bland supplikanterna. Hon sorterar självklart inte enväldigt men blir ganska tränad att se vad som är viktigt och vad som inte är det. Generellt kan jag nog säga att jag har inte nekat någon organisation, den må vara än så liten, företräde. Däremot är det helt omöjligt att ta emot alla enskilda människor

som vill komma upp och prata. Det går inte att ta emot alla som har oral galvanism eller blivit felererade eller dylikt.

Breven strömmar in. Alla måste besvaras om det inte är anonyma skällebrev, som alla politiker får; de går i papperskorgen. Man har hjälp med brevsvaren men det är ändå nödvändigt att både läsa brevet och svaret, innan man skriver på. Många, många brev är fem till sex sidor handskrivna, och det hinner man inte läsa, utan det måste någon annan göra åt en.

Uppvaktningarna är intressanta, kanske inte så mycket politiskt som rent mänskligt. Politiskt är de intressanta därför att de som gör uppvaktningen förmodligen överskattar deras betydelse. Det är egentligen bara de större och mera etablerade organisationerna som tycks ha ett system för uppvaktningar och verkligen vet när det är dags att komma och när det teoretiskt står något att vinna med det. Annars blir man förvånad över att det i vårt välorganiserade land finns organisationer som kan komma både i mitten av december och i januari för att begära nya friska pengar; men det händer. Tidpunkten för statsbudgetens framläggande tycks inte vara allmänt känd i Sverige, än mindre budgetdepartementets makt.

Ur rent mänsklig-psykologisk synvinkel är uppvaktningarna intressanta, om man studerar hur olika kategorier närmar sig landets regering och dess företrädare. De etablerade, de kommer upp och nästan dunkar en i ryggen. De är Du och tjejen och säger egentligen bara rak ut hur det skall vara. Om man då svarar att vi sparar på utgifterna, vilket vi gjorde, så säger de: "Nej, fru statsråd, nu skall vi inte spara; det är därför vi kommer hit". Deras attityd kan ibland vara den, att statsrådet skall egentligen vara väldigt tacksam för att de kommer upp och vill berätta för regeringen hur det egentligen är. Andra kommer högtidligt och bockar och har finkläderna på sig, och man märker att de har varit hos damfriseringen om de tillhör mitt eget kön. De visar ibland sådan respekt för landets regering, att dess odmjuka företrädare får nypa sig i armen för att riktigt leva upp till den roll som de förväntar sig att ett statsråd skall uppträda i. Det märker man kanske ännu mera av när man kommer utanför kanslihuset.

Livet vid regeringsbordet

Nu övergår jag till arbetet i själva regeringen. De ärenden som avgörs vid regeringssammanträdet på torsdagar bereds, som jag sade, i departementen, måndag eller tisdag. Jag kan inte ange någon

exakt siffra; jag lekte många gånger med tanken på att undersöka det, men jag tror att 95 % av de ärenden som står på regeringslistan på torsdagen är så okontroversiella att de aldrig föranleder någon som helst diskussion vid regeringsbordet mellan statsråden. De ärenden däremot, som kräver diskussion, tas upp vid två olika bord minst.

En del klaras av vid den lunch som statsråden äter tillsammans i en särskild matsal varje dag vid bestämd tidpunkt. Resten debatteras efter de formella sammanträdena på torsdagen. För lunchen är det avsatt ungefär en timme och diskussionen sker vid kaffet. Om ett statsråd har problem med enskilt ärende meddelar hon statsministern per telefon att hon vill ta upp det vid lunchbordet; men man kan också gör det direkt där. Lunchärendena rör i allmänhet inte de verkligt stora och svåra politiska frågorna, men jag vill påstå att det vandrar omkring många generaldirektörer, landshövdingar, ambassadörer och justitieråd i landet som i verkligheten har blivit utsedda vid lunchen, när vederbörande departementschef har testat sina kandidater i den övriga regeringskretsen.

Vissa utnämningar är dock så knepiga att de avgörs över huvudet på nästan hela regeringen. Alla som har studerat makt har säkert klart för sig att i varje församling som är större än fem, sex finns det en inre cirkel. Så även i en tvåpartiregering, och jag är övertygad om att det är så även i en enpartiregering med eller utan egen majoritet i riksdagen. Jag skall inte gå in på några indiskretioner i utnämningsärenden, men klart är att det finns personutnämningar som är svårare i en koalitionsregering än i en enpartiregering. Jag minns ett fall som var så knepigt att det togs vid ett ordinarie regeringssammanträde först sedan alla vi andra fått sitta och vänta en halvtimme på våra två partiledare, medan de två ensamma gjorde upp.

Självklart så rör lunchsammanträdena inte bara utnämningar utan också enskilda ärenden, men mycket sällan propositioner.

Torsdagssammanträdena har en mycket formell del och en informell som kallas för allmän beredning. På den gamla regeringsformens tid, när kungen satt ordförande, hade man något som populärt kallades för "tordelistorna". Då tvingades tydligen varje statsråd att läsa igenom hela sin lista och rabbla: "Nummer ett torde bifallas, nummer två torde avslås, nummer tre bifallas etc," vilket måste ha tagit ganska lång tid.

Idag är det rationellare. Ordet går runt bordet i departementsordning. Föredragande statsråd an-

mäter hur många ärenden som står på hennes lista och gör kanske en kommentar till något enskilt ärende. Det är öppet för andra statsråd att fråga, vilket också sker eftersom alla följer med. Hela sammanträdet brukar kunna klaras av på ungefär en timme. Man skall samtidigt komma ihåg att i koalitionsregeringen fanns ett samordningskansli med politiska tjänstemän från båda partierna vilket hade gått igenom listorna ordentligt och kunde förvarna sina statsråd ifall det ena partiet försökte att släppa igenom något som det andra inte gillade. För mitt eget partis räkning kan jag också nämna att folkpartistatsråden dessutom träffade sina politiska tjänstemän i statsrådsberedningen under en halvtimme, trekvart innan torsdagssammanträdet. Vi fick då en föredragning av våra tjänstemän, ifall vi borde ta upp och ställa frågor till de centerpartistiska statsråden i enskilda ärenden på deras listor.

Efter regeringssammanträdet är det allmän beredning. Den rör frågor som någon eller några statsråd anser så politiskt viktiga, att det krävs en ordentlig föredragning för hela regeringen. Föredragningen görs av någon eller några departementstjänstemän, men det förekommer också vad man med ett modernt ord numera kallar för hearings. På mitt första regeringssammanträde var tex chefen för SSAB där, en följetong för varje svensk regering på sistone kag jag tänka mig. Det var alltså inte alls ovanligt att företrädare ifrån den statliga storindustrin var där och ville ha mer pengar. Föredragningarna följdes självklart av en frågestund men därefter förde regeringen ensam debatten med de två statssekreterarna i samordningskansliet närvarande.

Man kan alltid spekulera om varmakten i ett land ligger. Regeringsformens första paragraf har ju sagt ifrån var den kommer ifrån, men när folket väl har lämnat ifrån sig makten så vill åtminstone ett före detta statsråd påstå att den största makten egentligen hamnar hos statssekreterare och tjänstemän i budgetdepartementet. Hur man som minister än vänder och vrider på sig är det oftast de som får sista ordet. Budgetarbetet i departementet tar ju hela hösten i anspråk, och med jämna mellanrum behandlar regeringen budgetfrågor under den allmänna beredningen. Det är inte så att hela regeringen granskar varenda utgifts- eller inkomstpost, men det förs många och långa överläggningar om principerna. I den budgetgenomgång, som jag har erfarenhet av, gällde det ju för oss tillsammans att jaga ihop tolv miljarder i be-

sparingar. Självklart försökte jag för min del jaga fram så kallade friska pengar, främst för handikappolitik.

Jag sade att diskussionen gäller principerna och förs av statsråden. Jag bör dock erkänna att budgetdepartementet försöker att också styra principerna genom att man därifrån ofta gav förslag om på vilka områden de övriga fackdepartementen rimligen borde kunna spara. I och för sig var vi alla öppna för goda förslag, men när det gäller att spara tycker man i varje fall inom det egna departementet att man har större sakkunskap på fackdepartementet än vad handläggaren på budget har; det är dock inte säkert att handläggaren på budget tycker det. Var och en hade faktiskt också en viss chans att välja mellan Scylla och Charybdis när principerna var fastställda i den allmänna diskussionen. Jag bör tillägga att det under budgetberedningen självklart pågår ett maktspel inte bara mellan handläggarna i budgetdepartementet och handläggarna i fackdepartementen utan också i viss mån mellan olika departement.

Jag skall som exempel nämna att jag var på oerhört dåligt humör för ungefär ett år sedan, när jag upptäckte att en skicklig partikollega till mig försökte spela ut "mina" pengar för sina egna syften. När det går så långt då kan ett enskilt statsråd bara göra en sak, nämligen gå till sin partiledare eller statsministern. Skulle hon inte lyckas där finns det en sista utväg och det är partiets riksdagsgrupp, för om det är något som i varje fall en minoritetsregering måste vara noga med så är det att vara säker på att de egna ställer upp med en röst i riksdagen.

Det kan låta som om vi slogs om miljonerna, och det är klart att vi gjorde det ibland, men i allmänhet inte. Jag kan istället citera en kollega som sade: "10 miljoner, det skall tjänstemännen klara upp, det skall inte statsråd behöva ödsla tid på att förhandla om". Så är det faktiskt i allmänhet.

Livet i riksdagen

Jag nämnde riksdagsgruppen och skall tala något om arbetet där. Om ni är i Stockholm och ni vill titta på den nya regeringen bör ni gå till riksdagsrestaurangen och äta lunch en onsdag. Så länge riksdagen sammanträder är det ju alltid plenum på onsdagar. Det betyder att alla riksdagsmän – nästan – är i huset den dagen och just därför brukar statsråden hoppa över Rosenbadlunchen och äta i riksdagshuset. Man behöver en personlig

kontakt med det egna folket och det är enklast att få den just i riksdagshuset.

Den andra reguljära kontakten sker på tisdagar när alla riksdagspartier har gruppmöten vid fyra- eller femtiden. Där behandlas de dagspolitiska frågorna, dvs de ärenden som kommer upp under veckan eller den närmaste tiden. När det gäller regeringsparti så förekommer det också föredragning av och diskussion om kommande propositioner. Det är ju, som jag sade, i den egna gruppen man först och främst måste förankra sina förslag. Gruppmötena hålls självklart inför stängda dörrar precis som regeringsammansåttna.

Jag känner alltså inte till ordningen i övriga partier, men i mitt eget fanns det några tysta regler. Det var riksdagsledamöterna som skulle debattera, inte statsråden. Statsråden lade sig i debatten bara när det gällde deras egna ärenden – om det inte var någon mycket brännbar eller svår fråga.

Riksdagsarbetet för ett statsråd innebär vidare debattinlägg när det gäller de egna propositionerna och svar på frågor och interpellationer. Där har ministern delvis lättare, delvis en svårare roll än kammarledamöterna. Rollen är svårare därför att man alltid är den angripne och måste stå upp till försvar; den är lättare därför att man får ha med sig tjänstemän som förväntas kunna plocka fram fakta om man själv glömmer dem. Tjänstemännen har i allmänhet också skrivit ett antal repliker, men det skall jag kanske gärna erkänna att det är inte så ofta man kan använda dem. Det går ju inte att förutse allt som motståndarna tar upp. Där- emot ger det en viss säkerhet att man inte är alldeles tomhänt i debatten. Att det sedan blir mycket skiftande kvalitet på debatterna beror väl både på ämnen och på debattörer.

Jag vill gärna tillägga, ifall det är någon som till äventyrs inte skulle ha läst Tingsten, att hans kommentarer i memoarerna om politikernas sätt att uppträda mot varandra är aktuella än idag. Inne i kammaren kan man alltså göra allt för att ta heder och ära av varandra, men så fort man kommit utanför skiljer man på sak och person och kan skämta glatt tillsammans. Jag har förstått att det inte är regeln i alla parlament i världen, jag tycker att det tillhör det fina i svensk politik. Det är så få som respekterar politiker så att det är bra att vi åtminstone själva kan visa respekt för varandra som människor.

Livet ute på fältet

Allra sist bara några ord om arbetet på fältet. Som statsråd är man ju om möjligt i ännu högre grad än som riksdagsman helt enkelt ett slags handelsresande i politik och det inte bara under valrörelser. Det är självklart också så att ett statsråd måste känna till och se den verklighet, som hon skall besluta om och förhoppningsvis förbättra. Det innebär att man ofta är ute i landet på studiebesök och för att träffa väljare och partiarbetare, ett resande som är på gott och ont. Det är nödvändigt, det är lärorikt och det är till och med roligt, men det är mycket tröttande. Har man som jag dessutom ordinarie bostaden utanför Stockholm blir ju resorna dubbelt så långa.

Mottagandet skiftar mycket, men allmänt sett är statsråd alldeles tydligt mycket intressantare människor i landsorten än i Stockholm. Det gäller både i pressen, på institutioner och industrier och bland människorna. Detta är ett intresse man skall vara tacksam för, en politiker måste ju bli linslus, men det är klart att om man bjuds på kaffe och bullar sju gånger under en dag och ständigt har ett följe av olika människor i närheten under samma dag då är det väldigt "skönt för sk Calder att få sova", när kvällen kommer.

Många svenskar har dessutom ett annat krav på politiker som det i varje fall för min del är omöjligt att leva upp till. Om man som jag är över femtio år och har varit verksam i publika sammanhang i cirka femton år, då har man träffat väldigt mycket människor i Sverige. Jag klarar alltså inte av att omedelbart känna igen en Fredrika som hörde mig hålla föredrag 1971 eller en pojke som gick ett år under mig i folkskolan i Torshälla på 1930-talet. Men de människorna förväntar sig att jag skall göra det. Jag har förstått att jag som politiker ibland har talat för mycket klarspråk, jag har sagt sanningar vid tillfällen när jag personligen möjligen hade vunnit mera ära utåt om jag hade hållit tyst. Från min sida har det varit någon slags demonstration emot myten att politiker inte skulle vara hederliga. Men numera skall jag erkänna att jag inte är alldeles hederlig. När folk kommer fram och dunkar mig i ryggen, låtsas jag som om jag visst känner igen dem. Det finns ju tillfällen när världen vill bedragas, och varför skall man inte göra det då, om onödig ärlighet gör någon ledsen.

*Föreläsning i statsvetenskapliga
doktorandseminariet i Lund ht 1982*